

Daniela Gandžalová

Právnická fakulta UMB v Banské Bystrici

Procesnoprávne účinky začatia občianskeho súdneho konania

Abstract

Civil proceedings begin on the basis of a qualified initiative, provided and regulated by law, which raises particular procedural and substantive effects. This qualified stimulus can be an initiative of a person (natural or legal) different from the court, which can result in the application for an initiation of a civil proceeding, and secondly, the very initiative of the court which will conduct its own order. In the first case we say that the proceeding is initiated at the request, in the second case, the procedure begins without petition. The start of proceeding is bound by law with important procedural and substantive effects. The article tries to focus on detailed explanation of basic procedural effects associated with the initiation of the civil procedure.

Key words: proceedings, methods of initiation of civil procedure, qualified initiation of civil proceedings, obstacle of litispensens, obstacle of rei indicatae, procedural conditions, duration of competency

I.

Začatie konania na súde je procesná skutočnosť, ktorá súvisí so základným právom na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 Ústavy. Občianske súdne konanie sa začína na základe určitého kvalifikovaného podnetu, ktorý zákon predvída a upravuje a ktorý zároveň vyvoláva určité procesnoprávne a hmotnoprávne účinky. Týmto kvalifikovaným podnetom môže byť jednak iniciatíva nejakej osoby (fyzickej či právnickej) rozdielnej od súdu, ktorá vyústi do podania návrhu na začaté konania (žaloby), a jednak iniciatíva samého súdu, ktorý začal konanie vlastným uznesením. V prvom prípade hovoríme, že konanie začína na návrh, v druhom prípade sa začína bez návrhu. Začatie konania na návrh je pravidlom a je výrazným prejavom dispozičnej zásady. Zásadne platí, že každé občianske súdne konanie sa môže začať na návrh. Naproti tomu začatie konania bez návrhu, je skôr výnimkou, pretože súd tak môže urobiť len v prípadoch, keď mu to zákon vyslovene dovoľuje. Ak konaniu na súde predchádzalo konanie v rozhodcovskej komisii, konanie na súde sa začína dňom, keď postúpená vec došla súdu (§82 ods. 2 OSP).

Na okamih začatia konania viaže zákon dôležité procesnoprávne a hmotnoprávne účinky, ktoré trvajú dokiaľ sa konanie právoplatne neskončí. Začatie konania, bez ohľadu na to, ako sa začalo, má tak podstatný vplyv na procesný stav právnych vzťahov medzi účastníkmi a je súčasne dôležitým medzníkom, od ktorého sa posudzujú aj jeho účinky na procesné vzťahy, ktoré vznikajú medzi základnými subjektami civilného procesu.

Konanie na súde v základnom konaní sa teda začína:

- a) podaním žaloby (návrhu na začatie konania) bez ohľadu na to, či tento procesný úkon účastníka má nedostatky alebo je neúplný, prípadne aj nezrozumiteľný. Stačí, ak z jeho obsahu možno zistiť, že účastník chcel dosiahnuť začatie súdneho konania. Deň začatia konania sa však posudzuje v závislosti od formy a spôsobu podania žaloby. Ak sa žaloba podá osobne na súde, konanie sa začína týmto dňom. Ak sa žaloba podá na pošte alebo na inom orgáne, ktorý je povinný ju doručiť, konanie sa začína dňom, keď žaloba došla súdu. V ďalších prípadoch telegrafického alebo telefaxového podania deň začatia konania závisí od toho, či sa takto podaná žaloba doplnila predpísaným spôsobom a v lehote ustanovenej súdom (§ 42 ods. 1 OSP);
- b) dňom vydania uznesenia o začatí konania bez návrhu, v ktorom súd uvedie, ktoré konanie sa začína, pričom stačí, ak okrem účastníkov uvedie označenie konania legálnym termínom vo výroku uznesenia;
- c) dňom postúpenia veci rozhodcovským orgánom; vecou rozumieme spis rozhodcovského orgánu, ktorý v podstate obsahuje všetky náležitosti inak vyžadované pri žalobe (pri návrhu na začatie konania).

Začatie konania, bez ohľadu na to, ako sa začalo, má vplyv na predprocesný stav právnych vzťahov medzi účastníkmi a je súčasne medzníkom, od ktorého sa posudzujú aj jeho účinky na procesné vzťahy, ktoré vznikli medzi základnými subjektmi civilného procesu. Z toho sa vyvodzujú procesnoprávne a hmotnoprávne účinky začatia konania pred civilným súdom.¹

K procesnoprávnym účinkom začatia konania patrí:

- vznik prekážky začatého konania v tej istej veci na inom príslušnom orgáne (*litispendencia*),
- trvanie príslušnosti; zákonne založená vecná a miestna príslušnosť sa počas trvania konania nemení, hoci by sa zmenili okolnosti, ktoré boli pôvodne rozhodujúce pre ich určenie (zásada *perpetuatio fori*). Zásada nemennosti vecnej a miestnej príslušnosti má všeobecnú platnosť a výnimky sa uplatňujú len v zákonom výslovne uvedených prípadoch miestnej príslušnosti (§ 177 ods. 2, § 193 a § 252 ods. 5 OSP),
- zánik oprávnenia účastníka (navrhovateľa) voľiť medzi viacerými miestne príslušnými súdmi,
- povinnosť súdu z úradnej povinnosti preskúmať splnenie procesných pod-

1 MAZÁK, J. a kol.: *Základy občianskeho procesného práva*. Iura Edition, s. r. o., Bratislava, 2007, s. 172–173, ISBN 978-80-8078-145-3.

mienok (prípustnosť), žalovateľnosť, a napokon dôvodnosť uplatneného práva na súdnu ochranu a podľa výsledkov rozhodnutí procesným alebo meritorným rozhodnutím.

K hmotnoprávnym účinkom začatia konania patrí najmä:

- prerušenie plynutia hmotnoprávných lehôt ustanovených na uplatnenie nárokov podľa noriem hmotného práva, najmä podľa Občianskeho zákonníka, Obchodného zákonníka a Zákonníka práce,
- zastavenie plynutia prekluzívnych lehôt ustanovených hmotným právom na uplatnenie niektorých nárokov, najmä zo zodpovednosti za vady a škodu.

Tieto hmotnoprávne účinky začatia konania sa spravidla neuplatnia v nesporných konaniach, v ktorých k plynutiu týchto lehôt nedochádza.

S účinkami začatia konania sa v jednom prípade spája povinnosť súdu urobiť procesný úkon. Ide o notifikáciu, ktorou súd bezodkladne oznámi Protimonopolnému úradu SR začatie konania, v ktorom sa uplatňujú ustanovenia čl. 81 a 82 ZES (Ú. v. ES C 325, 24. 12. 2002).

Účinky začatia konania trvajú počas celého priebehu konania pred súdom.

II.

V ďalšom texte sa budeme podrobnejšie venovať procesnoprávnym účinkom spojeným so začatím občianskeho súdneho konania.

V prípade procesno-právnych účinkov začatia konania sú so začiatkom občianskeho súdneho konania spojené procesné účinky – inštitúty procesného práva, ktoré upravuje občianske právo procesné.

Ako už bolo uvedené vyššie, k procesnoprávnym účinkom začatia občianskeho súdneho konania patrí najmä:

- vznik povinnosti súdu kedykoľvek za konania prihliadať na to, či sú splnené procesné podmienky, za ktorých môže konať vo veci, tzv. podmienky konania,
- vznik prekážky litispendencie,
- vznik prekážky rei iudicatae,
- perpetuatio fori (trvanie príslušnosti),
- vykonanie práva navrhovateľa uskutočniť voľbu jedného z viacerých príslušných súdov v prípadoch, kde to Občiansky súdny poriadok umožňuje (§ 11 ods. 2, § 87),
- vznik povinnosti súdu postupovať v konaní i bez ďalších návrhov (§ 100 a nasl.),
- iné právne následky ustanovené zákonom,
- vznik povinnosti súdu kedykoľvek za konania prihliadať na to, či sú splnené procesné podmienky, za ktorých môže konať vo veci, tzv. podmienky konania.

Začatím súdneho konania v každom jednotlivom prípade vzniká povinnosť súdu skúmať procesné podmienky jeho začatia, pričom táto povinnosť trvá až do jeho právoplatného skončenia.

V zmysle § 103 OSP Kedykoľvek za konania prihliada súd na to, či sú splnené podmienky, za ktorých môže konať vo veci (podmienky konania).

Občiansky súdny poriadok dbá o to, aby súdne konanie prebiehalo podľa presne ustanovených pravidiel, ktorých dodržiavanie je predpokladom, aby súd mohol konať a vydať rozhodnutie. Tieto predpoklady sa nazývajú procesné podmienky konania. Ak v konkrétnej veci nie sú splnené procesné podmienky, takéto konanie vykazuje nedostatky, a tie môžu byť odstrániteľné a neodstrániteľné.²

Medzi neodstrániteľné nedostatky je možné zaradiť:

- nedostatok právomoci súdu (§ 7 a 8 OSP),
- prekážka litispendencie (§ 83 OSP),
- prekážka rei iudicatae (§ 159 ods. 3 OSP),
- nedostatok spôsobilosti byť účastníkom konania (§ 19 OSP).

V prípade existencie neodstrániteľné podmienky konania, súd nemôže vydať rozhodnutie vo veci samej, ale musí konanie zastaviť podľa § 104 ods. 1 OSP. Súď prípadne vydá rozhodnutie, ktorým vec postúpi inému orgánu.

Medzi odstrániteľné nedostatky je možné zaradiť:

- neúplnosť návrhu na začatie konania (§ 42, 79 OSP),
- nedostatok príslušnosti súdov – vecnej, miestnej v zmysle § 9 a nasl., § 84 a nasl. OSP),
- procesná nespôsobilosť účastníka (§ 20 OSP),
- nedostatok zastúpenia účastníka konania.

Ak súd zistí nedostatok podmienky konania, ktorý možno odstrániť, súd nevydáva o tom žiadne rozhodnutie, iba urobí vhodné opatrenia na jeho odstránenie, pričom v konaní môže spravidla ďalej pokračovať, avšak bez možnosti vydania rozhodnutia, ktorým sa konanie končí.

Odstrániteľné nedostatky prinášajú so sebou tie dôsledky, že súd sa musí pokúsiť tieto nedostatky odstrániť a to v súčinnosti s účastníkmi konania. Ak sa súdu nepodarí nedostatky odstrániť, uváži, či ide o také nedostatky, ktoré bránia, aby súd ďalej vo veci konal a rozhodol, alebo či aj napriek týmto nedostatkom môže v konaní pokračovať ďalej a prípadne i rozhodnúť.

Súď môže účastníka konania vyzvať i na odstránenie takej vady konania, ktorá pokračovaniu v konaní síce nebráni, ale pre ďalší priebeh konania je to účelné. Ak účastník takejto výzvy nevyhoví, konanie nemožno zastaviť, pretože nejde o vadu, pre ktorú nemožno v konaní pokračovať (Ro 47/2000).

2 Krajčo, J. a kol. Občiansky súdny poriadok, I.diel. EUROUNION, Bratislava 2006, str. 295.

Súd skôr, ako začne konať o veci samej, skúma svoju vecnú a miestnu príslušnosť v zmysle § 104a a § 105 OSP. K náležitostiam každého návrhu na začatie konania patrí, aby obsahoval uvedenie všetkých procesne významných skutočností, ktoré poukazujú na splnenie procesných podmienok. Navrhovateľ musí presne uviesť okolnosti, ktoré sa týkajú predovšetkým procesných podmienok na strane účastníkov konania, náležitostí návrhu, zaplataenia súdneho poplatku, tvrdení o vecnej a miestnej príslušnosti a napokon aj o riadnom zastúpení účastníka. Ostatné procesné podmienky musia z návrhu vyplynúť (právomoc, prekážka začatej veci a ďalšie).³

Súd skúma podmienky konania až do jeho právoplatného skončenia – výnimku v tomto prípade tvorí je skúmanie miestnej príslušnosti ako procesnej podmienky a to vzhľadom na ustanovenie § 105 ods. 1 OSP, v zmysle ktorého: Súd skúma miestnu príslušnosť iba podľa § 88. Ak však navrhovateľ vystupuje v rôznych veciach opätovne ako navrhovateľ alebo ak miestnu príslušnosť namieta odporca, súd skúma miestnu príslušnosť aj podľa § 84 až 87. Súd skúma miestnu príslušnosť prv, než začne konať o veci samej. Neskôr ju skúma len na námietku účastníka, ak ju uplatní najneskôr pri prvom úkone, ktorý účastníkovi patrí. Skúmanie tejto podmienky súdom je teda časovo obmedzené.

Súd skúma procesné podmienky z úradnej povinnosti (*ex officio*), a to hneď od začatia konania, už v rámci prípravy pojednávania. Od výsledku tohto skúmania závisí ďalší postup v konaní.

V priebehu preskúmania podmienok konania môže súd dospieť k dvom záverom a to buď zistí, že podmienky konania sú splnené, pričom v tomto prípade nevydáva žiadne rozhodnutie o tom, že podmienky sú splnené, alebo súd zistí, že niektorá z podmienok konania nie je splnená. V druhom prípade súd postupuje podľa § 104 OSP, pričom je dôležité, či ide o odstrániteľnú alebo neodstrániteľnú vadu podmienky konania.

Zákon o súdnych poplatkoch upravuje i následky nezaplataenia súdneho poplatku v ustanovení § 10 tohto zákona, z ktorého vyplýva, že ak nebol zaplatený poplatok splatný podaním návrhu na začatie konania, súd vyzve poplatníka, aby poplatok zaplatil v lehote desiatich dní od doručenia výzvy; ak aj napriek výzve poplatok nebol zaplatený v lehote, súd konanie zastaví. Výzva na dodatočné zaplataenie súdneho poplatku podľa § 10 ods. 1 ZSP nemá charakter rozhodnutia. O následkoch nezaplataenia poplatku musí byť poplatník vo výzve poučený.

Príslušný súd zruší uznesenie o zastavení konania pre nezaplataenie súdneho poplatku, ak poplatník zaplatí súdny poplatok do konca lehoty na podanie odvolania (§ 10 ods. 3 z. č. 71/1992 Zb.). Ak teda účastník nezaplatí poplatok na základe výzvy do 10 dní, zostáva mu ešte lehota na zaplataenie 15 dní, ktorá je odvolacou lehotou, počítaná od doručenia uznesenia o zastavení konania pre nezaplataenie súdneho poplatku. Konanie podľa zákona o súdnych poplatkoch má na občianske súdne konanie svoj vplyv. Predovšetkým umožňuje súdu niektorých prípadoch,

3 Mazák, J. Základy občianskeho procesného práva. IURA EDITION, Bratislava 2002, str. 143.

ak nebola splnená poplatková povinnosť, zastaviť súdne konanie, nevykonať úkon podliehajúci poplatku, ak to osobitné ustanovenie cit. zákona o súdnych poplatkoch umožňuje.

Súd nemôže pre nezaplatenie súdneho poplatku zastaviť konanie skôr ako právoplatne rozhodol o žiadosti poplatníka na oslobodenie od súdneho poplatku. Konanie nemožno zastaviť ani v prípade, ak súd opomenul vyzvať poplatníka na zaplatenie poplatku a už začal konanie vo veci samej (§ 10 ods. 2 ZSP).

V rámci poučovacej povinnosti podľa § 43 OSP musí predseda senátu poučiť aj o tom, aké účinky sú spojené s tým, keď nezaplatí súdny poplatok v lehote na to zároveň určenej. K zaplateniu súdneho poplatku nemôže však navrhovateľ vyzvať skôr, kým sám nerozhodne o návrhu na oslobodenie od súdnych poplatkov (R 22/1971).

Povinnosť platiť súdny poplatok za podanie návrhu v súdnom konaní nevzniká:

- vo veciach oslobodených od platenia súdneho poplatku zo zákona (§ 4 ods. 1 ZSP)
- osobám priamo zo zákona oslobodeným od platenia súdneho poplatku (§ 4 ods. 2 ZSP)
- osobám oslobodeným od platenia súdneho poplatku na návrh v zmysle § 138 ods. 1 OSP (ak to odôvodňujú pomery účastníka a ak nejde o svojvoľné alebo zrejme bezúspešné uplatňovanie alebo bránenie práva).

Ak súd zastaví konanie pre nezaplatenie súdneho poplatku splatného podaním návrhu uznesenie o zastavení konania doručí iba navrhovateľovi. Ak nejde o konanie vecne oslobodené od súdneho poplatku doručí súd návrh na začatie konania ostatným účastníkom konania až po zaplatení súdneho poplatku navrhovateľom, ktorý nie je oslobodený od súdnych poplatkov (Rc 2/1989).

Ak je niekoľko účastníkov, ktorí sú povinní znášať trovy konania, platia ich podľa pomeru účasti na veci a na konaní (§ 140 ods. 1 OSP). Účastníci, ktorí sú nerozlučnými spoločníkmi (§ 91 ods. 2 OSP), platia síce iné než poplatkové trovy zásadne solidárne, ak si však ich procesné úkony odporujú alebo sa od seba odchyľujú, súd uloží platenie trov spojených s takými úkonmi iba tomu z nich, ktorý dal na ne podnet.⁴

Ak poplatník nezaplatí súdny poplatok za dovolanie, súd dovolacie konanie zastaví. Príslušným súdom na rozhodovanie vo veciach poplatkov za dovolanie je súd, ktorý rozhodoval v prvom stupni (§ 12 ods. 2 ZSP).

Pre nezaplatenie poplatku prvostupňový súd konanie nezastaví (§ 10 ods. 2 ZSP), v prípadoch, akl:

- a) už začal konať vo veci samej,
- b) vznikla poplatková povinnosť poplatníkovi, ktorému súd ustanovil opatrovníka, pretože nie je známy jeho pobyt, alebo sa mu nepodarilo doručiť na známu adresu v cudzine,

4 Steiner, V.: *Občianske procesné právo v teórii a praxi*, Obzor, Bratislava 1980, str. 480

- c) došlo k rozšíreniu návrhu alebo podaniu vzájomného návrhu v tej istej veci potom, ako začal konať vo veci samej,
- d) ide o opravný prostriedok proti rozhodnutiu správnych orgánov,
- e) žiada zaplatenie poplatku vo výške odporujúcej úprave podľa tohto zákona.

Po preskúmaní procesných podmienok, súd postupuje podľa zákona, a to tým spôsobom, že môže podanie odmietnuť, konanie preruší, zastaví alebo naopak nariaďuje pojednávanie. Skúmanie procesných podmienok nie je samostatným úsekom konania. S prihliadnutím na zásadu jednotnosti konania, súd kedykoľvek počas celého konania vo veci, so zreteľom aj na prednesy účastníkov konania, prihliada na existenciu procesných podmienok.

VZNIK PREKÁŽKY LITISPENDENCIE

Litispendencia je procesnou prekážkou konania, ktorú musí súd odstrániť *ex offio*, a to bez zreteľa na to, kedy túto prekážku zistí, alebo kedy táto prekážka vznikla. V takom prípade konanie vždy zastaví podľa § 104 ods. 1 OSP. Spravidla zastaví konanie o návrhu, ktorý bol podaný neskôr.⁵

Prekážku *litispendencia* upravuje ustanovenie § 83 OSP. Začatie konania bráni tomu, aby o tej istej veci prebiehalo na súde iné konanie. Táto prekážka vzniká, ak na ktoromkoľvek súde v SR je začaté konanie, ktoré má rovnakých:

- účastníkov (hoci aj v opačnom postavení),
- predmet konania,
- skutkové okolnosti, od ktorých sa odvodzuje právo.

Prekážkou *litispendencia* sa uplatňuje zásada *ne bis in idem*. Pokiaľ chýba čo i len jeden znak totožnosti vecí, nejde o prekážku *litispendencia*. Príkladom môže byť, ak v konaní vystupujú tí istí účastníci, ktorí sa sporia o rovnakú sumu v oboch prípadoch, ale skutkovým základom v prvom návrhu je napríklad vydanie bezdôvodného obohatenia a v druhom návrhu ide o náhradu škody. V tomto prípade nemožno hovoriť o totožnosti vecí a teda prekážka začatej veci tu nie je.

Prekážka *litispendencia* nie je daná ani v prípade fakultatívnej právomoci slovenského súdu a súdu iného štátu.

Táto prekážka nie je taktiež daná v prípade návrhu na obnovu konania. Konaniu totiž bráni prekážka rozsúdenej veci (*rei iudicatae*), pretože aj prípadné povolenie obnovy konania má za následok iba odklad vykonateľnosti rozhodnutia (§ 234 ods. 3 OSP), a nie jeho zrušenie. V prípade podaného dovolania prekážka *litispendencia* nastáva až po tom, čo súd právoplatne zrušil rozhodnutie napadnuté dovolaním. Do tých čias konaniu bráni prekážka *rei iudicatae*.

Otázne je, či sa uplatní prekážka *litispendencia* aj vo vzťahu trestno-právnom a občianskoprávnym navzájom. Na tomto mieste je možné poukázať na judikatúru,

⁵ Krajčo, J., Bajcura, A.: Občiansky súdny poriadok, i. diel EUROUNION, Bratislava, r. 2006, str. 295; publikovaný názor vydaný dňa 01.04.1963, ASPI, 9083.

z ktorej je zrejmé, ako sa uplatňuje v praxi vzťah trestného a občianskeho práva, pokiaľ ide o prekážku *litispendencie*.

Ak ide o tzv. adhézne konanie: „Riadne uplatnenie nároku na náhradu škody v trestnom konaní je z hľadiska § 82 OSP začatím konania a tvorí prekážku začatého konania, ak žaloba v občiansko-súdnom konaní bola podaná po tom, čo bol podaný návrh na prisúdenie náhrady škody v trestnom konaní. Ak je teda z návrhu na začatie konania zjavné, že protiprávnosť konania žalovaného spočívala v trestnej činnosti, musí súd so zreteľom na ustanovenie § 83 OSP skúmať, či rovnaký nárok nebol už skôr uplatňovaný v adhéznom konaní (R 22/1979).

Ak bol v adhéznom konaní uplatnený nárok na náhradu škody, o ktorom už prebieha skôr začaté občiansko-súdne konanie, nemožno občiansko-súdne konanie z tohto dôvodu zastaviť“ (Zborník IV, str. 714). Z vyššie uvedeného vyplýva, že neplatí žiadna zásada, ktorá by uprednostňovala konanie resp. rozhodovanie o nároku poškodeného v trestnom konaní, pred rozhodovaním o nároku poškodeného v občianskoprávnom konaní. Dôležité teda je, či sa začalo konanie najskôr pred civilným alebo trestným súdom.

Prekážka začatia konania v dôsledku podania návrh poškodeného na náhradu škody v trestnom konaní odpadne u toho z obžalovaných, proti ktorému bolo trestné stíhanie zastavené (R 8/1984).

Z vyššie uvedeného vyplýva, že pokiaľ sa už nerozhoduje o nároku poškodeného v trestnom konaní a to napr. v prípade – pokiaľ došlo k zastaveniu trestného stíhania, poškodenému nič nebráni, aby uplatňoval svoj nárok v civilnom konaní.

Postup súdu v prípade, ak zistí, že je daná prekážka začatého konania upravuje ustanovenie § 104 OSP. Súd v takom prípade konanie vždy zastaví podľa § 104 ods. 1. Spravidla zastaví konanie o návrhu, ktorý bol podaný neskôr. Nemožno teda jednoznačne povedať, že bude zastavené práve to konanie, ktoré začalo neskôr. Súd bude v tomto prípade prihliadať na účelnosť konania.

VZNIK PREKÁŽKY *REI IUDICATAE*

Súdy sú povinné prihliadať na podmienky konania kedykoľvek v priebehu konania. Prekážka veci rozsúdenej sa naplno uplatní vtedy, keď niekto podá návrh na začatie konania, resp. keď konanie začne bez návrhu. Táto prekážka je negatívnou procesnou podmienkou, pričom rovnako ako v prípade prekážky *litispendencie* sa tu uplatňuje zásada *ne bis in idem*, ktorá znamená zabrániť dvojitému prejednávaniu a rozhodovaniu o tej istej veci – t. j. o totožnom predmete medzi tými istými účastníkmi.

Podstatou prekážky *res iudicatae* (právoplatne rozhodnutej veci) je, že táto vylučuje, aby súd tu istú vec znova prejednal. Zákonnú úpravu môžeme nájsť v ustanovení § 159 ods. 3 Občianskeho súdneho poriadku. Len čo sa vo veci právoplatne rozhodlo, nemôže sa prejednávať znova. V zmysle tohto ustanovenia platí, že k jej porušeniu dôjde vtedy, ak sú naplnené tieto tri podmienky:

1. Začne sa opätovne konať, hoci už bolo vo veci právoplatne rozhodnuté.
2. Totožnosť predmetu konania (tá istá vec).
3. Koná sa medzi tými istými účastníkmi.

Vo veci bolo právoplatne rozhodnuté

Vo veci už bolo právoplatné rozhodnuté vtedy, ak bolo vydané rozhodnutie, ktoré je právoplatné. Kedy sa stane rozhodnutie právoplatné upravuje ustanovenie § 159 ods. 1 OSP, pričom vychádza z dvoch nevyhnutných podmienok pre právoplatnosť rozsudku:

- rozsudok musí byť doručený,
- rozsudok nemožno napadnúť odvolaním.

Pri druhej podmienke ide o tieto prípady

- rozsudok prvostupňového súdu nadobúda právoplatnosť dňom uplynutia odvolacej lehoty,
- rozsudok súdu druhého stupňa a Najvyššieho súdu SR nadobúda právoplatnosť dňom doručenia,
- v prípade vzdania sa dovolania, sa rozsudok stáva právoplatným dňom vzdania sa dovolania, ak sa rozsudok už predtým doručil a doručením, ak sa oprávnený vzdal odvolania už pred doručením rozsudku.

TOTOŽNOSŤ PREDMETU KONANIA

Tá istá vec resp. totožnosť predmetu konania je daná vtedy, keď ten istý nárok alebo stav uvedený žalobným petitom vyplýva z rovnakých skutkových tvrdení, na základe ktorých bol uplatnený.

To znamená, že ide o nárok založený na rovnakom právnom dôvode a vyplývajúci z rovnakých skutkových okolností. Pre posúdenie, či je daná prekážka právoplatne rozhodnutej veci, nie je dôležité, ako bol skutok, ktorý bol predmetom konania, posúdený po právnej stránke. Prekážka veci právoplatne rozhodnutej je daná aj vtedy, keď bol skutok súdom posúdený po právnej stránke nesprávne alebo neúplne. Výnimkou z tejto zásady je súdny zmier § 99, ktorý má v zmysle § 99 ods. 3 OSP účinky právoplatného rozsudku. Súdny zmier možno totiž zrušiť rozsudkom, ak je zmier podľa hmotného práva neplatný. Návrh možno podať do troch rokov od právoplatnosti uznesenia o schválení zmiernu.

Podľa toho, v akom rozsahu sa o predmete konania rozhodlo, v takom rozsahu tvorí právoplatné rozhodnutie súdu prekážku rozsúdenej veci. Ak súd rozhodol len o časti uplatňovaného nároku, nadobúda len táto časť právoplatnosť a preto zvyšok nároku môže účastník uplatňovať a nehrozí mu nebezpečenstvo, že sa mu odmietne návrh pred prekážku *res iudicatae*.

Žalobu na vyslovenie povinnosti plnenia z toho istého právneho vzťahu, ktorý

podľa obsahu rozsudku o určovacej žalobe neexistuje, by bolo treba zamietnuť, lebo nie je dôvodná vzhľadom na to, že neexistuje právny vzťah alebo povinnosť, z ktorého sa vyvodzuje povinnosť plnenia. Tento rozsudok by mal zasa povahu konečného rozsudku vzhľadom na rozsudok o určovacej žalobe, ktorý je zasa v pomere k nemu „medzitýmny“ rozsudkom.⁶

Pojem „naliehavý právny záujem“: Navrhovateľ má naliehavý právny záujem na požadovanom určení vtedy, ak by bez tohto určenia bolo ohrozené jeho právo alebo právny vzťah, ktorého je účastníkom alebo ak by sa jeho právne postavenie bez tohto určenia stalo neistým.⁷ Naliehavý právny záujem je daný aj vtedy, ak takéto určenie môže predísť žalobe na plnenie (R 24/1995).

V prípade rozhodnutia o určovacej žalobe (§ 80 písm. c/ OSP) pre posúdenie toho, či zakladá prekážku rozsúdenej veci, bude rozhodujúci aj právny stav záväzne určený obsahom pôvodného rozhodnutia. Ak rozhodnutie vyznie tak, že podľa neho právo alebo právny vzťah, prípadne povinnosť existuje, je tým daná prekážka *res iudicata* pre novú určovaciu žalobu, či už kladnú alebo zápornú. Nie je však ním daná táto prekážka pre žalobu na plnenie, lebo v tomto prípade má výrok o určovacej žalobe povahu medzitímného rozhodnutia a výrok o žalobe na plnenie bude mať vzhľadom naň povahu konečného rozsudku.

Naopak, keď súd rozhoduje o určovacej žalobe a toto rozhodnutie vyznie tak, že podľa neho tvrdený právny vzťah alebo povinnosť neexistuje (či už sa tak stane výslovným rozhodnutím alebo tým, že určovacia žaloba so žiadosťou na vyslovenie ich existencie bola zamietnutá), je tým daná prekážka *res iudicata* pre novú určovaciu žalobu a to kladnú i zápornú. V tomto prípade by však výnimočne nemohla byť daná prekážka rozsúdenej veci, ak sa žaloba so žiadosťou na vyslovenie existencie právneho vzťahu alebo povinnosti medzi tými istými osobami opiera o nové skutkové tvrdenia, založené na skutočnostiach, ktoré nastali až po vynesení pôvodného rozhodnutia, a tým teda o nový právny dôvod. Určovacia žaloba je významným procesným nástrojom preventívnej ochrany práv tým, že umožňuje viesť istotu do neistých právnych vzťahov.⁸

TOTOŽNOSŤ ÚČASTNÍKOV KONANIA

Otázka totožnosti účastníkov konania nie je až taká jednoduchá, ako sa na prvý pohľad zdá. V tomto prípade je potrebné riešiť i otázky, či právnych nástupcov pôvodných účastníkov je možné považovať za totožné osoby z pohľadu procesného práva, resp. či ide o totožnosť účastníkov, ak títo vystupujú na opačných procesných stranách. Tieto otázky rieši právna teória:

Nárok sa týka tých istých osôb aj vtedy, ak ho v novom konaní uplatnili ich sukcesori (z dôvodu singularnej alebo univerzálnej sukcesie), lebo tí nastúpili len na miesta pôvodných účastníkov.⁹ Pokiaľ ide o totožnosť účastníkov, nie je samo ose-

6 Steiner, V.: *Občianske procesné právo v teórii a praxi*, Obzor, Bratislava 1980, str. 172.

7 Winterová, A.: *Civilní právo procesní*. Linde. Praha 1999, s. 198.

8 Handl, V. – Rubeš, J. a kol. *Občianský soudní řád. Komentář I. díl*. Panorama. Praha 1985, s. 359.

9 Steiner, V.: *Občianske procesné právo v teórii a praxi*, Obzor, Bratislava 1980, str. 171.

be významné, ak majú tí istí účastníci v rôznych konaniach rozdielne procesné postavenie (napr. ak v jednom konaní vystupujú ako žalovaní a v druhom ako žalobcovia) – to znamená, že prekážka *rei iudicatae* bude v tejto časti splnená aj vtedy ak budú osoby vystupovať v opačnom postavení (napríklad v konaní o zrušenie a vyporiadanie podielového spoluvlastníctva ako žalobca vystupuje ten spoluvlastník, ktorý bol v predchádzajúcom konaní žalovaným.)

O prekážku rozhodnutej veci však nejde v prípade, ak v predchádzajúcom súdnom konaní, v ktorom bolo právoplatne rozhodnuté o určení vlastnickeho práva k totožnej nehnuteľnosti, právna predchodkyňa navrhovateľa nemala v priebehu celého konania spôsobilosť byť účastníčkou konania.

KEDY NEPÔJDE O PREKÁŽKU *REI IUDICATAE*

V ďalšej časti sa budem snažiť bližšie rozobrať prípady, kedy nepôjde o prekážku veci rozsúdenej, ide o tzv. zásahy do právoplatnosti rozsudkov.

Občiansky súdny poriadok totiž len celkom vo výnimočných prípadoch dovoľuje opätovne konať vo veci a to napriek tomu, že vo veci sa už právoplatne rozhodlo. Ide o nasledovné prípady:

- rozsudok odsudzujúci na plnenie v budúcnosti zročných dávok alebo na plnenie v splátkach, ktorý možno na návrh zmeniť, ak sa podstatne zmenili okolnosti, ktoré sú rozhodujúce pre výšku a ďalšie trvanie dávok alebo splátok. Zmena rozsudku je prípustná od času, keď došlo k zmene pomerov (§ 163 ods. 1 OSP),
- rozhodnutie o predbežnom opatrení (§ 77 ods. 2 OSP), ktoré súd zruší, ak pominú dôvody, pre ktoré bolo opatrenie nariadené,
- rozhodnutie o osvojení (§ 185 OSP), ktoré súd môže zrušiť za splnenia zákonom stanovených podmienok,
- rozsudok vo veci pozbavenia, resp. obmedzenia spôsobilosti na právne úkony (§ 190 OSP), ktorý súd zruší, ak sa neskôr preukáže, že pre pozbavenie alebo obmedzenie spôsobilosti na právne úkony neboli splnené podmienky; ak však podmienky pre obmedzenie alebo pozbavenie spôsobilosti na právne úkony u fyzickej osoby pominuli, súd (na návrh alebo aj bez návrhu) zruší uložené obmedzenie alebo jej vráti spôsobilosti na právne úkony,
- rozhodnutie o vyhlásení za mŕtveho (§ 199 ods. 2 OSP), ktoré súd zruší, ak zistí, že ten, kto bol vyhlásený za mŕtveho, je nažive alebo žil v deň, od ktorého dosiaľ neuplynul čas primeraný na to, aby nezvestný mohol byť vyhlásený za mŕtveho. Rovnako súd môže opraviť takéto rozhodnutie (na návrh, ale aj bez návrhu), ak zistí, že ten, kto bol vyhlásený za mŕtveho, zomrel iného dňa, než ktorý je v rozhodnutí uvedený ako deň smrti alebo sa toho dňa nemohol dožiť alebo ho prežil (§ 199 ods. 2 OSP),
- v prípade mimoriadnych opravných prostriedkov.

O prekážku veci rozsúdenej podľa § 159 ods. 3 OSP nejde, ak predchádzajúcim

rozsudkom bola určujúca žaloba zamietnutá bez toho, aby súd záväzne posúdil existenciu právneho vzťahu medzi účastníkmi konania. O takýto prípad nejde ani vtedy, ak predchádzajúcim rozsudkom bola žaloba zamietnutá iba z dôvodu, že žalobcovia sa pôvodnou žalobou domáhali určenia spoluvlastníctva k nehnuteľnosti v iných podieloch, než ktoré im v skutočnosti patria (R 15/2005). V zmysle judikatúry musí súd v novom konaní skúmať, či predchádzajúcim rozsudkom bola záväzne posúdená existencia právneho vzťahu medzi účastníkmi

Tak sa rieši teda situáciu, ak bol návrh vzatý späť počas konania.

Prekážka veci právoplatne rozhodnutej nie je daná ani v tom prípade, ak ide síce v novom konaní o rovnaký právny vzťah medzi tými istými účastníkmi, avšak novoplatnený nárok sa opiera o iné skutočnosti, ktoré tu neboli v dobe pôvodného konania a ku ktorým došlo až neskôr (Rc 39/1988).

Ak súd zistí túto prekážku, je povinný uznesením zastaviť konanie (§ 104 ods. 1 OSP), lebo tu ide o nedostatok podmienky konania, ktorý nemožno odstrániť.

Za súdne rozhodnutie, ktoré záväzne rieši otázky daného konania, musíme pokladať tak rozsudok, ako aj platobný rozkaz a uznesenie. Pokiaľ ide o uznesenia, ktorými sa riešia otázky procedurálnej povahy, takže ani súd nie je nimi viazaný (§ 170 ods. 2 OSP), nebránia súdu znovu rozhodovať o veciach, o ktorých sa už rozhodlo.

PERPETUATIO FORI (TRVANIE PRÍSLUŠNOSTI)

V zmysle ustanovenia § 11 ods. 1 O. s. p.: „Konanie sa uskutočňuje na tom súde, ktorý je vecne a miestne príslušný. Príslušnosť sa určuje podľa okolností, ktoré tu sú v čase začatia konania, a trvá až do jeho skončenia.“

Uvedené ustanovenie nadväzuje na ustanovenia o vecnej príslušnosti upravenej v § 9 a miestnej príslušnosti (§ 84 a nasl.). V druhej vete tohto ustanovenia je upravená civilno-procesná zásada trvania príslušnosti (tzv. *perpetuatio fori*), ktorá je motivovaná ekonomickými dôvodmi.

Ak je po začatí konania (bez ohľadu na spôsob jeho začatia) zákonne založená miestna a vecná príslušnosť, táto sa počas trvania konania nezmení, aj keby sa zmenili okolnosti, ktoré boli pôvodne rozhodujúce pri jej určení.

Táto zásada má všeobecnú platnosť v tom zmysle, že sa vzťahuje na konania začaté na návrh, ako aj na konania začaté bez návrhu, na prvostupňové i opravné konanie. Výnimky z tejto zásady sa uplatňujú len v zákonom výslovne uvedených prípadoch. K zmene príslušnosti súdu môže dôjsť aj z dôvodu vzájomného návrhu odporcu v zmysle § 97 OSP, kedy súd vzájomný návrh vylúči na samostatné konanie, ak by tu neboli podmienky pre spojenie vecí, pričom vecná a miestna príslušnosť sa určí podľa okolností, ktoré tu sú v čase podania vzájomného návrhu. Výnimkou zo zásady *perpetuatio fori* je i ustanovenie § 12 OSP „Ak nemôže príslušný súd o veci konať, pretože jeho sudcovia sú vylúčení, musí byť vec prikázaná inému súdu toho istého stupňa. Vec možno prikázať inému súdu toho istého stupňa aj z dôvodu vhodnosti.“

V tejto súvislosti je vhodné poukázať na novelu OSP zákonom č. 273/2007 Z. z., ktorá zmenila ustanovenia týkajúce sa miestnej príslušnosti, a to § 105 OSP. V zmysle tohto ustanovenia „*súd skúma miestnu príslušnosť iba podľa § 88. Ak však navrhovateľ vystupuje v rôznych veciach opätovne ako navrhovateľ alebo ak miestnu príslušnosť namieta odporca, súd skúma miestnu príslušnosť aj podľa § 84 až 87. Súd skúma miestnu príslušnosť prv, než začne konať o veci samej. Neskôr ju skúma len na námietku účastníka, ak ju uplatní najneskôr pri prvom úkone, ktorý účastníkovi patrí.*“ Na rozdiel od predchádzajúcej úpravy Občiansky súdny poriadok sa odklonil od striktného zákonného určovania miestnej príslušnosti súdu. V zmysle tohto ustanovenia žalobca/navrhovateľ môže podať svoj návrh na začatie konania na ktorýkoľvek súd, pričom súd skúma zo zákona len tzv. výlučnú príslušnosť. Pokiaľ nie sú porušené ustanovenia výlučnej príslušnosti, ale nepríslušný súd zistí, že nie je príslušný na rozhodovanie, už nepostupuje vec na príslušný súd, ako tomu bolo v minulosti. Učiní tak len v prípade ak navrhovateľ vystupuje v rôznych veciach opätovne ako navrhovateľ alebo ak túto príslušnosť namieta odporca. Zámerom zákonodarcu bolo jednoznačne urýchliť konanie na súdoch, avšak je otázne, či sa toto ustanovenie nebude zneužívať, následkom čoho sa môže celé konanie len predĺžiť.

Ak súd začne konať vo veci samej, miestnu príslušnosť môže skúmať len na námietku účastníka, ak je uplatnená pri prvom úkone, ktorý účastníkovi patrí. Za začatie konania vo veci samej sa spravidla považuje otvorenie pojednávania vo veci samej a výzva súdu na prednesenie návrhu (žaloby). Prvým úkonom účastníka v zmysle § 105 ods. 1 je ten úkon, ktorým účastník po prvý krát mal možnosť v konaní procesným spôsobom reagovať (napr. vyjadrenie k návrhu, odvolanie proti uzneseniu o nariadení výkonu rozhodnutia, podanie odporu).

Ak súd, ktorý nebol miestne príslušný, nepostúpil vec inému súdu a začal konať vo veci samej a ani účastník túto nepríslušnosť nenamietal pri svojom prvom úkone, ktorý mu patril, nedostatok tejto podmienky konania (miestnej príslušnosti) je odstránený. Súd, ktorému bola vec postúpená, nie je postúpením veci viazaný. Má možnosť bez toho, aby vydával osobitné rozhodnutie, vec predložiť na rozhodnutie krajskému súdu, ak ide o súd v obvode toho istého krajského súdu, inak vec predloží na rozhodnutie o príslušnosti Najvyššiemu súdu Slovenskej republiky.

Trvanie príslušnosti je odôvodnené tým, že príslušný súd by mal vec, ktorú začal pojednávať, aj rozhodnúť, bez toho, aby na to mali vplyv náhodné javy (napr. zmena bydliska žalovaného).

Zásada nemennosti príslušnosti má všeobecnú platnosť. Vztahuje sa tak na základné konanie, sporové i nesorové, na prvostupňové i opravné konanie, na výkon rozhodnutia i exekučné konanie.

Medzi výnimky z uvedenej zásady tvoria nasledujúce inštitúty:

- a) prenesenia príslušnosti súdu,
- b) prikázania veci inému súdu toho istého stupňa, právne účinky spojené so začatím konania zostávajú aj v takomto prípade zachované.

Napríklad aj na konanie o dedičstve novoobjaveného majetku poručiteľa ostáva miestne príslušný okresný súd, ktorý vydal pôvodné rozhodnutie o jeho skončení (R 44/1997). Taktiež miestna príslušnosť všeobecného súdu vo veciach starostlivosti o maloleté dieťa sa určuje podľa okolností, ktoré tu boli v čase prvého rozhodnutia súdu a trvá počas celého konania. Zmena takto určenej príslušnosti je (vo veciach starostlivosti o maloletých) zásadne možná len postupom podľa ustanovenia § 177 ods. 2 (R 45/1997), t. j. pri zmene okolností, podľa ktorých sa posudzuje príslušnosť, môže príslušný súd preniesť svoju príslušnosť na iný súd, ak je to v záujme maloletého.

Vykonanie práva navrhovateľa uskutočniť voľbu jedného z viacerých príslušných súdov v prípadoch, kde to Občiansky súdny poriadok umožňuje (§ 11 ods.2, § 87)

V zmysle § 11 ods. 2 OSP „ak je miestne príslušných niekoľko súdov, môže sa konať na ktoromkoľvek z nich“. V niektorých prípadoch zákon umožňuje, aby sa konanie uskutočnilo na viacerých súdoch. Je to mu tak napríklad v prípade príslušnosti danej na výber. V takomto prípade je to žalobca, ktorý podaním žaloby na miestne príslušný súd uskutočňuje výber z viacerých miestne príslušných súdov, na ktorom sa konanie uskutoční. Treba uviesť, že podaním žaloby uskutočnený výber súdu už nemožno meniť. Úprava odseku 2 sa vzťahuje na miestnu príslušnosť a v praxi prichádza do úvahy najmä v návrhovom konaní. Podanie návrhu na začatie konania (žaloby) na niektorý zo súdov daných na výber [§ 87 písm. a) až e) OSP] je procesným úkonom, ktorým sa uskutočňuje voľba súdu príslušného na konanie o veci. Možnosť voľby súdu ako príslušného, samozrejme, neprichádza do úvahy vo veciach, pre ktoré je konkrétne ustanovená miestna príslušnosť (konanie vo veciach obchodného registra, v § 250z pre konanie v o veciach zoznamov voličov a zoznamov oprávnených osôb na hlasovanie v referende, v § 250ze ods. 3 pre konanie vo veciach združovania v politických stranách a politických hnutiach) a vo veciach, pre ktoré je ustanovená výlučná miestna príslušnosť (§ 88).

V zmysle § 87 OSP „popri všeobecnom súde odporcu je na konanie príslušný aj súd, v obvode ktorého

- a) má odporcu svoje stále pracovisko;
- b) došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá právo na náhradu škody;
- c) je umiestnená organizačná zložka právnickej osoby, ktorá je odporcom, ak sa spor týka tejto zložky;
- d) je platobné miesto, ak sa uplatňuje právo zo zmenky alebo šeku;
- e) je sídlo burzy, ak ide o spor z burzového obchodu.“

Navrhovateľ má v tomto prípade právo voľby, ktorý súd vec prejedná. K vykonaniu tohto práva dôjde až začatím konania a preto ho možno zaradiť medzi procesnoprávne účinky začatia konania.

Vznik povinnosti súdu postupovať v konaní i bez ďalších návrhov tak, aby vec bola čo najrýchlejšie prejednaná a rozhodnutý (§ 100 a nasl.)

V zmysle § 100 ods. 1 OSP „len čo sa konanie začalo, postupuje v ňom súd i bez ďalších návrhov tak, aby vec bola čo najrýchlejšie prejednaná a rozhodnutá. Pritom sa usiluje predovšetkým o to, aby sa spor vyriešil zmierne a aby konanie pôsobilo výchovne.“

Vyššie uvedené ustanovenie vyjadruje zásadu oficiality, hospodárnosti a jednotnosti konania. Je v záujme štátu ako i účastníkov konania, aby bola vec čo najrýchlejšie prejednaná a rozhodnutá. Tento účel civilného konania môže byť naplno uplatnený pri aktívnej spolupráci účastníkov konania. V súčasnosti sa presadzujú trend čo najrýchlejšieho prejednaní veci, na ktorý sa kladie veľký dôraz, ale takýto spôsob „zrýchleného konania“ by nemal byť na úkor riadneho, zákonného a dostatočne odôvodneného prejednaní veci.

III.

Iné právne následky ustanovené zákonom

Zákon môže stanoviť iné právne následky, pričom pod zákonom so nerozumieme iba Občiansky súdny poriadok, ale aj iné právne predpisy, dokonca aj Ústava SR.

Začatím občianskeho súdneho konania má účastník napríklad právo, aby sa jeho vec riadne prejedнала, aby sa rozhodlo na základe zákona a spravodlivosti, pred nezávislým a nestranným súdom a iné práva. Okrem práv ktoré vzniknú začatím konania, vznikajú účastníkom i rôzne povinnosti, napríklad povinnosť doplniť návrh, dôkazná povinnosť atď. V zmysle iných právnych predpisov, je to napríklad vznik povinnosti účastníka zaplatiť súdny poplatok za podaný návrh.

Ďalším konkrétnym právnym následkom môže byť zabránenie účinkom schváleného súdneho zmiernu, ktorý je podľa hmotného práva neplatný, ak v lehote troch rokov od právoplatnosti uznesenia o schválení zmiernu bol podaný návrh na začatie konania o zrušenie tohto uznesenia, samozrejme pod podmienkou, ak je návrh dôvodný.

Tak ako už bolo uvedené, začatie občianskeho súdneho konania je spojené s určitými právnymi účinkami a to ako hmotnoprávnymi tak i procesnoprávnymi. Účinky začatia konania sú teda neoddeliteľnou súčasťou začatia konania.

POZNÁMKY:

1. Bureš, J.–Drápal, L.–Mazanec, M.: Občianský soudní řád. Komentář. 4. vydání. C. H. Beck, Praha 2000.
2. Češka, Z. a kol.: Občianske procesné právo. Obzor, Bratislava 1990.
3. Ficová, S. a kol.: Občianske právo procesné. Základné konanie. Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, Vydavateľské oddelenie, Bratislava 2005.
4. Hlavsa, P.: Ľudia, spory, paragrafy. Obzor, Bratislava 1988.
5. Krajčo, J. a kol.: Občiansky súdny poriadok. I. diel, Komentár. EUROUNION, Bratislava 2006.
6. Lazár, J. a kol.: Základy občianskeho hmotného práva. 1. zväzok, IURA EDITION, Bratislava 2000.

7. Mazák, J.: *Základy občianskeho procesného práva*. IURA EDITION, Bratislava 2002.
8. Molčan, T.: *Občianskoprávne procesné vzťahy*. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava, 1971;
9. Steiner, V.: *Základní otázky občianského práva procesního*. Academia, Praha 1981
10. Steiner, V.: *Občianske procesné právo v teórii a praxi*. Obzor, Bratislava 1980.